

UNIVERSITAT DE BARCELONA

SOLEMNE INVESTIDURA DE
DOCTOR *HONORIS CAUSA*
al mestre

Jordi Savall

Discurs de presentació del professor
Adolfo Sotelo

Novembre de 2006

UNIVERSITAT DE BARCELONA

SOLEMNE INVESTIDURA DE
DOCTOR *HONORIS CAUSA*
al mestre

Jordi Savall

Discurs de presentació del professor
Adolfo Sotelo

Novembre de 2006

ÍNDIX

Protocol de l'acte	5
Discurs de presentació del professor Adolfo Sotelo	11
Discurs del mestre Jordi Savall	23

DISCURS DE PRESENTACIÓ
DEL PROFESSOR
ADOLFO SOTELO

Rector Magnífic,
Doctors i professors,
Autoritats acadèmiques,
Senyores i senyors,
Mestre Jordi Savall,

I

El gran humanista napolità Giambattista Vico triava, en tractar de l'*exordium* a les seves *Institutiones Oratoriae* (1711), un símil que ara vull recordar: «L'arquitectura s'hi mira molt, amb els vestíbuls, per tal que els palaus siguin dignes, i convidin a entrar-hi.» El vestíbul d'aquesta *laudatio* fou projectat per la proposta que la degana de la Facultat de Filologia, la doctora Montserrat Camps, féu en el seu dia a la Junta de Facultat per tal de proposar el nomenament del mestre Jordi Savall com a doctor honoris causa per la nostra *alma mater*.

Per a mi, com a historiador de la literatura, constitueix un gran honor i la més alta satisfacció personal el fet de poder ara completar la tramitació prevista per l'Estatut de la Universitat de Barcelona, i bastir, aquí, en aquest saló ple d'història, un breu discurs que dibuixi la personalitat d'un català universal: director d'orquestra, director coral, director d'un conjunt de cambra, déu vivent de la interpretació de la viola de gamba, i humanista eximi de la musicologia i la filologia més precises i rigoroses. En efecte, un palau del qual la retòrica potser no sabrà donar una imatge completa i fidel.

Un inventari ràpid dels solistes i els grups més importants que, en el darrer terç del segle xx i en els dies actuals, han descobert i interpretat, amb criteris històrics, la música antiga —la medieval i la del Renaixement—, com també la música barroca, ens ha de dur a reconèixer els noms d'August Wenzinger i la Cappella Coloniensis, Gustav Leonhardt, Nikolaus Harnoncourt i el Concentus Musicus Wien, Frans Brüggen, David Munrow, els germans Kuijken i La Petite Bande, que en són alguns dels pioners. Tanmateix, ningú no dubtaria a afegir-hi Reinhard Goebel i Musica Antiqua Köln, Trevor Pinnock i The English Concert, Christopher Hogwood i l'Academy of

Ancient Music, Ton Koopman i l'Amsterdam Baroque Orchestra, John Eliot Gardiner i el Monteverdi Choir o els English Baroque Soloists, William Christie i Les Arts Florissants, Philippe Herreweghe i La Chapelle Royale, etc. Al marge de l'oblit de directors i conjunts amb una trajectòria més recent, allò que de ben segur ningú no pot ignorar és el lloc de privilegi que hi ocupa Jordi Savall i les seves tres formacions: Hespèrion XX (ara Hespèrion XXI), la Capella Reial de Catalunya i Le Concert des Nations, fundades juntament amb Montserrat Figueras, inseparable companya i esposa.

De fet, més que d'un lloc de privilegi, seria oportú parlar d'una tasca imprescindible i constant per tal de recuperar els repertoris antics, especialment els repertoris ibèrics, amb una voluntat artística contemporània. És per això que la *narratio* de l'itinerari artístic de Jordi Savall haurà de fer-nos saber com ha anat ocupant aquest lloc imprescindible i de privilegi en l'àmbit de la música antiga. Serà — no pot ser d'altra manera — una *narratio* ajustada i breu.

II

Jordi Savall neix a Igualada l'any 1941. Els seus trets d'identitat catalans han esdevingut un lloc comú, fàcil, per a la crítica musical, que s'ha esforçat a assenyalar l'accent diguem-ne llatí dels seus treballs. No cal exagerar. Són nombroses les ocasions en què el mestre Savall ha pogut fer palès el seu convenciment que la sensibilitat d'un artista no té gaire a veure amb la seva acta de naixement, i que la seva sensibilitat s'hi troba bé, amb la música de Marais, nogensmenys que amb la de Victoria, per exemple. Aquesta sensibilitat comença a prendre cos i forma en el cor de nens de la seva ciutat natal, com també en els seus estudis de música i violoncel, que completarà l'any 1965 al Conservatori Superior de Música de Barcelona. Són, precisament, aquells anys a Barcelona el temps en què va descobrir, cap al 1959, Marin Marais i les seves *Pièces de viole*. Els prestatges de la Casa Beethoven, al número 97 de les Rambles, són, de fet, els responsables del seu primer apropament a un compositor que, avui, nosaltres reconeixem tan sols gràcies al mestre Savall. En el discurs musical de Marais, el jove Savall hi descobreix vida, imaginació i poesia: tres qualitats que, així mateix, reconeixerà i llegirà a les notes de François Couperin i Diego Ortiz, o a les tres sonates per a viola de gamba i clavicé de Johann Sebastian Bach.

D'ençà d'aleshores, la música de Marais l'ha acompanyat sempre. O, millor dit, al llarg de més de trenta anys, el mestre Savall no s'ha cansat de redescobrir, per al públic contemporani, el tresor fascinant del compositor francès, i alhora enaltir un instrument oblidat i meravellós: la viola de gamba. El record de tres episodis d'aquest itinerari convé, en aquest punt, a la nostra *narratio*:

Primer episodi. Som a l'any 1975, i Michel Bernstein, creador de la casa discogràfica Astrée, té l'oportunitat d'escoltar el jove violista espanyol en un concert patrocinat per Madame Geneviève Thibault, comtessa de Chambure, que li havia prestat una viola del segle XVII de la seva col·lecció privada. Poc després, pot escoltar-lo novament a Nantes, i li proposa de gravar el primer disc dedicat a l'obra de Marais. L'èxit és sorprenent.

Segon episodi. Any 1991. S'estrena el film *Tous les matins du monde*, d'Alain Corneau, inspirat en la novel·la de Pascal Quignard. Jean-Pierre Marielle interpreta el paper del mestre, Sainte-Colombe, i Gérard Depardieu, el paper del deixeble, Marin Marais. Jordi Savall selecciona i interpreta la música d'aquella pel·lícula: Sainte-Colombe i Marin Marais, però també Lully i Couperin, i un petit lloc, molt sentit, per a la música popular, la veritable obsessió del mestre català, amb *Une jeune fillette*. Le Concert des Nations llueix, allà, les millors gales: Montserrat Figueras, Fabio Biondi, Pierre Hantaï i Christophe Coin —viola baixa i deixeble de Jordi Savall—, entre altres intèrprets de primera fila. Al llarg de l'any 1992, s'arribarà a vendre mig milió d'exemplars d'aquella banda sonora.

Tercer episodi. Avui mateix. El mestre Savall ha decidit de reviure íntegrament i extensa l'experiència antològica de l'any 1977, quan va gravar la *Suite d'un goût étranger* de Marais, juntament amb Hopkinson Smith i Ton Koopman —tiorba i clavecí, respectivament. Ara, seran les trenta-tres peces dels *goûts étrangers*. El mestre Savall ha qualificat la gràcia d'aquestes peces, tot invocant La Fontaine, com «una gràcia més bella que la bellesa mateixa», ja que s'insinua en l'ànima per fer-la vibrar plenament.

Tornem ara a l'any 1965, quan Jordi Savall és a punt de completar els estudis de violoncel. En una estada a Santiago de Compostel·la, el clavecinista Rafael Puyana li aconsella d'aprendre a tocar la viola de gamba. De retorn a Barcelona Enric Gispert, director d'Ars Musicae, li deixa una viola i el convida a col·laborar amb el seu con-

junt de música antiga. Una mà invisible, amb veu de soprano, havia catalitzat la decisió de Gispert: es tractava de Montserrat Figueras, d'una importància sempre essencial en la vida i l'obra de Jordi Savall.

El mestre s'havia iniciat, doncs, en l'estudi de la viola de gamba com a autodidacta. La tasca de maduració i perfeccionament arribarà, a Basilea, a partir del 1968. Abans, haurà treballat la interpretació amb Wieland Kuijken, haurà investigat sobre la música de viola de gamba a la Biblioteca Nacional de París i, sobretot, s'haurà convertit l'any 1967 —permetin-me que ho digui així— en l'espòs de Montserrat Figueras.

La partença cap a Basilea el mes de febrer del 1968 és l'inici d'una experiència d'alliberament, en l'escenari de la primavera de Praga i del maig de París, com també els estudis a l'Schola Cantorum Basiliensis, amb el professor August Wenzinger, són l'àmbit de coneixements i contactes decisius. N'assenyalaré dos: Gustav Leonhardt i Alfred Deller, clavecinista i contratenor, respectivament, que posen el so al servei de la poesia. Fundada l'any 1933 pel mecenes i director d'orquestra Paul Sacher, que, val a dir-ho, encarregava peces musicals a Igor Stravinsky i Béla Bartók —fou a Basilea on el compositor hongarès estrenà la *Música per a corda, percussió i celesta*—, la magnífica institució de Basilea buscava, des de l'escola de música i des del centre de recerca, un retorn als orígens: aquest disseny de l'Schola Cantorum suïssa ha estat un tret indefugible en la trajectòria de Jordi Savall, professor d'aquesta institució des del 1973, quan va succeir el seu mestre Wenzinger.

A la nostra *narratio*, li convé, ara, un *excursus*: com a professor de literatura espanyola, vull recordar una curiositat apassionant i oblidada. El detonant que dugué Paul Sacher a la creació de l'Schola Cantorum foren les interpretacions de Bach que, en començar els anys trenta, oferí a Basilea la clavecinista polonesa Wanda Landowska. Landowska, educada en l'ambient cosmopolita del París del canvi de segle, va sentir sempre una gran passió per la música tradicional del seu país, preludi d'una vocació també ineludible de Jordi Savall —un altre preludi té a veure amb el rescat d'un instrument, el clavicèmbal, i amb la dedicació a la música antiga i barroca. I vet aquí la curiositat: Federico García Lorca escrivia l'any 1922, havent escoltat Wanda Landowska:

Todos sabemos la ejecución sensible, pura y poderosa de Wanda Landowska, verdadera maestra de espíritu llena de eterna

juventud que evoca las viejas épocas con una rara plasticidad y que nos hace oír viejas voces, sueños muertos y pasiones desconocidas.

La genial Wanda Landowska pone perspectivas y caminos en la sombra que nos separa del pasado.

Paraules, les de García Lorca, que semblen endevinar l'art de Jordi Savall: obrir camins cap al passat des d'una ètica estètica del nostre temps.

III

Antes de crear, junto con Montserrat Figueras, Lorenzo Alpert y Hopkinson Smith, Hespèrion XX en 1974, Savall contribuyó a la formación de La Petite Bande (1972) y The English Concert (1973). En alguna ocasión el maestro ha recordado la emoción que sentía sentado en el pupitre de bajos de La Petite Bande junto a Wieland Kuijken y Anner Bylsma.

En griego clásico, *hesperios* quería decir occidente, perteneciente al ocaso, al lugar donde se pone el sol; por extensión significa originario de las dos penínsulas más occidentales de Europa: la itálica y la ibérica. De ahí Hespèrion XX, una herramienta de investigación y un formidable conjunto de interpretación, que tomó como tarea prioritaria recuperar el repertorio ibérico antiguo, e interpretarlo con respeto estilístico, fundamentado en la musicología y en la filología, pero añadiendo la creatividad, el pulso personal, que los músicos que congrega tienen en tanto que artistas contemporáneos.

A partir del año 2000 se transforma en Hespèrion XXI, intensificando la recuperación de la música sefardita, el Siglo de Oro español y los villancicos criollos de América. Los rigurosos criterios filológicos e históricos de Jordi Savall han conseguido revitalizar la estética de la interpretación, manteniendo las posibilidades que ofrece la música sin menoscabar un ápice la voluntad de los compositores. Este difícil equilibrio ha sido valorado de continuo por la crítica como un trabajo preciso y bello, incluso un trabajo de vanguardia, al permitir al público percibir lo que de presente, sin desvirtuar el pasado, tiene una misa de Cererols o de Morales, un madrigal de Monteverdi o un tiento de Cabanilles.